

ДЕКОНС-ЕМА | Друштво за Еколошки Консалтинг

Елаборат за валоризација на Платаново стебло (*Platanus orientalis* L.) центар Валандово, општина Валандово

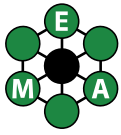
Во изработката на елаборатот за валоризација на платановото стебло (*Platanus orientalis* L.) во центар Валандово, општина Валандово учествуваше следниот тим:

ДЕКОНС-ЕМА:

1. Менка Спиrowsка, дипл. биолог, овластен експерт за оцена на влијанија врз животната средина;
2. Катерина Алексовска, Дипл. проф. по биологија;
3. Трајче Митев, Дипл. проф. по биологија.

СТРУЧНИ СОРАБОТНИЦИ:

4. Проф. д-р Јане Ацевски, експерт за дендрологија;

ДЕКОНС-ЕМА | Друштво за Еколошки Консалтинг

ТЕХНИЧКИ БРОЈ /05-57

Министерството за животна средина и просторно планирање, презеде активност за валоризација и ревалоризација на десет стари, поединечни стебла, лоцирани во неколку општини на Република Северна Македонија. Во регуларна постапка за јавна набавка, консултантската куќа Друштво за еколошки консалтинг „ДЕКОНС-ЕМА“, ДООЕЛ од Скопје е избрана да ја реализира споменатата активност.

Активноста е финансирана преку Буџетот на Министерство за животна средина и просторно планирање.

Со проектната задача се опфатени 10 поединечни стари стебла, со изразити хабитуелни карактеристики, кои се евидентирани или прогласени како споменици на природа. При тоа ќе бидат вклучени поединечни стари дрвенести видови, кои се опфатени со Студијата за заштита на природното наследство, изготвена за потребите на Просторниот План на државата (2004).

Ангажманот е регулиран со Договор, заверен под број 05-4667/7 од 29.10.2021 (од страна на Министерството за животна средина и просторно планирање) и под број 0307-50/1 од 01.11.2021 (од страна на „ДЕКОНС-ЕМА“).

Овој Елаборат се однесува на валоризација на платановото стебло лоцирано во центар Валандово, во општина Валандово. Содржината на Елаборатот е во согласност со член 94, став (4) од Законот за заштита на природата.

Елаборатот дава дендролошки опис на сегашната состојба на платановото стебло, неговите морфолошки и фенолошки карактеристики, а во него е опишан и здравствениот статус на растението и досега преземените мерки за заштита. Исто така, Елаборатот предлага мерки за одржување, заштита и унапредување на платановото стебло. Елаборатот е дел од документацијата која е потребна за отпочнување на постапка за прогласување на платановото стебло во центар Валандово за природна реткост во согласност со Законот за заштита на природата ("Службен весник на Република Македонија" бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16, 113/18 и "Службен весник на РСМ" бр. 151/21).

За потребите од изработка на Елаборатот беа реализирани работни состаноци со вработените во локалната самоуправа на општина Валандово, неколку теренски посети, со цел да се направи увид во моменталната состојба на платановото стебло, како и анкета со жителите од неговото опкружување, во однос на историското и културно значење на стеблото.

„ДЕКОНС-ЕМА“ ДООЕЛ Скопје

Управител,

Менка Спировска

**ЦЕНТРАЛЕН
РЕГИСТАР**

НА РЕПУБЛИКА
СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА лица

Трговски регистар и регистар на други правни

www.crm.com.mk

Дигитално потпишан од: CRRSM

Централен Регистар на Република Северна Македонија

Датум и час на потпишување: 23.09.2021 во 13:30:27

Издавач на сертификатот: KIBSTrust Issuing CA for e-

Seals

Сертификатот е валиден до: 20.04.2024

Документот е дигитално потпишан и е правно валиден

Број: 0818-50/150020210397415

Датум и време: 23.9.2021 г. 13:30:18

/Електронски издаден документ/

ПОТВРДА

за регистрирана дејност

ТЕКОВНИ ПОДАТОЦИ ЗА СУБЈЕКТОТ	
ЕМБС:	6247717
Назив:	Друштво за еколошки консалтинг ДЕКОНС-ЕМА ДООЕЛ увоз-извоз Скопје
Седиште:	СТЕФАН ЈАКИМОВ - ДЕДОВ бр.4-1/10 СКОПЈЕ - ЦЕНТАР, ЦЕНТАР

ПОДАТОЦИ ЗА РЕГИСТРИРАНА ДЕЈНОСТ	
Предмет на работење:	Регистрирана е општа клаузула за бизнис
Приоритетна дејност/ главна приходна шифра:	74.90 - Останати стручни, научни и технички дејности, неспомнати на друго место
Други дејности во внатрешниот промет:	Нема
Евидентирани дејности во надворешниот промет:	Има
Одобренија, дозволи, лиценци, согласности:	Нема

Правна поука: Против овој реален акт може да се изјави приговор до Централниот регистар на Република Северна Македонија во рок од 8 дена од денот на приемот.

Број: 0818-50/150020210397415

Страна 1 од 1

СОДРЖИНА

1	ВОВЕД.....	6
1.1	Методологија на работа.....	7
1.2	Цел и законска основа на валоризацијата/ревалоризацијата	8
2	ОСНОВНИ ПОДАТОЦИ ЗА ПЛАТАНОВОТО СТЕБЛО (<i>Platanus orientalis</i> L.) ВО ЦЕНТАР ВАЛАНДОВО	10
2.1	Географска положба на природната реткост	10
2.1.1	Макролокација	10
2.1.2	Микролокација	11
3	ОПИС НА МОМЕНТАЛНАТА СОСТОЈБА НА ПЛАТАНОВОТО СТЕБЛО	14
3.1	Морфолошки карактеристики	14
3.2	Фенолошки карактеристики	15
3.3	Проценета старост на платановото стебло	16
4	ОПИС НА ВРЕДНОСТА НА ПРИРОДНАТА РЕТКОСТ	16
5	ОЦЕНА НА СОСТОЈБАТА-ЗАГРОЗЕНОСТ НА ПРИРОДНАТА РЕТКОСТ	17
6	МЕРКИ ЗА ЗАШТИТА И УНАПРЕДУВАЊЕ	18
6.1	Досегашни преземени мерки за заштита	18
6.2	Предлог-мерки за заштита и унапредување	18
7	ДОДЕЛУВАЊЕ НА ПРАВОТО ЗА УПРАВУВАЊЕ	21
8	ЗАКЛУЧОК.....	21
9	КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА И ПРАВНА РАМКА.....	22

ЛИСТА НА СЛИКИ

Слика 1	Земање изврткок од платановото стебло со Преслеров сврдел и утврдување на возраста со броење и мерење на годовите од изврткокот	8
Слика 2	<i>Platanus orientalis</i> L. – платан, во центар Валандово.....	9
Слика 3	Географска положба на општина Валандово во рамките на Република Северна Македонија	10
Слика 4	Местоположба на градот Валандово во општина Валандово	10
Слика 5	Топографска карта во размер 1:25000 со прикажана локација на платановото стебло во градот Валандово	11
Слика 6	GPS координати на платановото стебло во градот Валандово	12
Слика 7	Извод од катастарски план каде што се наоѓа платановото стебло-КО Валандово и КП бр. 2795 .	12
Слика 8	Сателитска снимка на потесното опкружување на платанот	13
Слика 9	Поглед на локацијата и опкружувањето на платановото стебло.....	13
Слика 10	Хабитус на платановото стебло	14
Слика 11	Крошна и дебло	15
Слика 12	Кора по деблото и гранките.....	15
Слика 13	Цветеење и пролистувањето на платанот.....	15
Слика 14	Метална стега околу самото дебло и закачени рефлектори, контејнери за отпад покрај самото стебло и суви и искршени гранки	17

Слика 15 Шестоаголен парапет околу само дрво и стара куќа во близина на стеблото..... 18

ЛИСТА НА ТАБЕЛИ

Табела 1 Преглед на клучните поими кои се користат во Елаборатот 6

Табела 2 Утврдувањето на возраста, со броење и мерење на години од извртокот земен на терен со
Преслеров сврдел 16

Табела 3 Табеларен приказ на мерките за заштита и унапредување..... 20

1 ВОВЕД

Во Секторската студија за заштита на природното наследство, изработена во 1999 година за потребите на Просторниот План на државата ("Службен весник на РМ" бр.39/04), во центарот на Валандово се наведени две стебла од платан кои се предлог на заштита. При теренската посета беше утврдено дека на едното од двете стебла се преземени мерки што не го прават ова дрво репрезентативно (кастрени гранки, димензии, старост и положба), и поради овие причини не ги исполнува условите да биде предмет на валоризација во рамките на овој проект.

За понатамошна постапка на валоризација е избрано само едно стебло кое во овој Елаборат е предмет на истражување.

Овој Елаборат претставува дел од едно посеопфатно истражување, чија цел е да даде опис на старото платаново стебло *Platanus orientalis* L. (чинар, платан, јавор) кое се наоѓа во центарот на Валандово, опис на сегашната состојба (морфолошка, фенолошка, здравствена, еколошка), опис на неговата природна вредност и природна реткост, загрозеност, мерки за заштита, начин на санација/ревитализација, начин на понатамошно одгледување и заштита од абиотски и биотски фактори и унапредување на природната реткост.

За остварување на оваа цел реализирани се следниве задачи:

- утврдена е точната локација на стеблото, локацијата и природните услови на локалитетот;
- низ неколку теренски увиди утврдена е сегашната состојба на стеблото (морфолошки и фенолошки карактеристики, здравствена состојба, оштетувања, загрозеност);
- направена е фотодокументација и скици;
- применети се научни и стручни истражувачки методи заради добивање релевантни и точни податоци за стеблото;
- консултирана е стручна и научна литература;
- консултирано е локалното население и историските архиви;
- утврдена е правната основа за валоризација и прогласување на природната реткост.

Подолу се дадени објаснувања на некои од поважните и клучни поими кои се користат во овој Елаборат.

Табела 1 Преглед на клучните поими кои се користат во Елаборатот

Поим	Објаснување
Природно наследство	Природно наследство се делови на природата и локалитети кои се состојат од геолошки, физичко-географски или биолошки формации или група на такви формации, кои имаат исклучителна вредност од естетска, конзервациска или научна гледна точка. Природно наследство може да биде: заштитено подрачје, строго заштитен или заштитен див вид, карактеристични минерали и фосили, спелеолошки објекти или природна реткост;
Заштитено подрачје	Географско подрачје со точно дефинирани граници кое има статус признаен и утврден со закон или друг правен акт и е прогласено за заштитено подрачје заради остварување на долгорочна заштита и управување преку преземање на правни и други мерки, а со цел за постигнување на целите на зачувување на природата, продолжување на функциите на екосистемот и со него поврзаните културни вредности.
Споменик природата	на Дел на природата со една или повеќе природни карактеристики и специфични, загрозени или ретки обележја, својства или форми и има посебна научна, културна, воспитно-образовна, духовна, естетска и/или туристичка вредност и функција. Споменици на природата се: езера, реки, клисури, водопади, извори, пештери, формации на карпи, геолошки профили, минерали и кристали, фосили, ретки

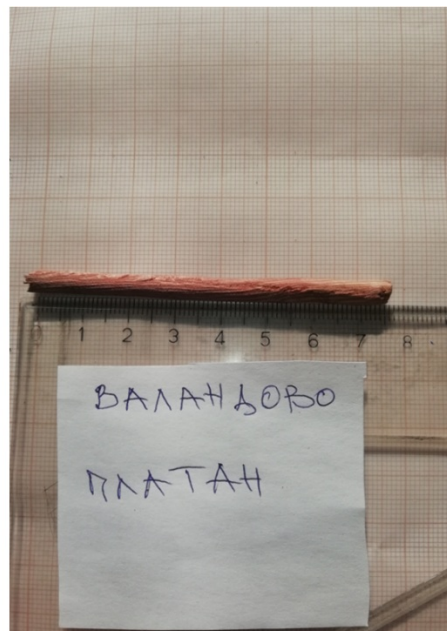
	или автохтони дрвја и грмушки кои се одликуваат со голема старост и специфични хабитуелни карактеристики, како и ограничени мали подрачја на ендемски и ретки животински или растителни заедници значајни по својата научна вредност.
Природна реткост	Компоненти на живата и неживата природа кои како објекти на природата, поради своите научни, естетски, здравствени и други значења, културна, воспитно-образовни и туристичко-рекреативна функција се под посебна заштита на државата.

1.1 Методологија на работа

За реализација на задачата се користени следниве научни и стручни методи:

- Координатите и локацијата на платановото стебло во центар Валандово беа утврдени со GPS и потврдени во Катастарот и катастарските скици на градовите и општините, од каде е преземен и катастарскиот број на парцелата и катастарската општина. Локалитетот е опишан според положбата каде што се наоѓа стеблото;
- На терен се мерени и проверувани следниве аспекти:
 - ✓ Морфолошки карактеристики
 - обем на коренов врат (пантлика);
 - обем на градна висина (пантлика);
 - висина на дебло (пантлика);
 - висина на стебло (висиномер-blumelaize);
 - висина на крошна (висиномер-blumelaize);
 - ширина на крошна (пантлика);
 - форма, структура и боја на кора на дебло и гранки;
 - разгранетост и форма на крошна;
 - утврдување на возраст со извртоци (Преслеров сврдел);
 - фенолошки фази:
 - плодносење (фруктификација); и
 - цветање;
 - ✓ Степен на Загрозеност
 - оштетувања на дебло и гранки;
 - појава на карпофори (габи);
 - појава на ларви и инсекти;
 - ✓ Досега преземени мерки:
 - досегашни мерки за санација и ревитализација;
 - одгледувачки мерки (сеча на гранки);
 - заштита на стеблото (огради, заштитни сидови);
 - влијание на околните градежни објекти врз стеблото и неговата форма;
 - ✓ Изработка на нова фотодокументација за сегашната состојба на стеблото и неговата непосредна околина;
 - ✓ Собирање историски податоци и информации од локално население за значењето на стеблото во нивниот живот

- ✓ Собирање на стара фотодокументација;
- ✓ Собирање историски податоци и информации од постари граѓани за големината, формата и обликот на некои стари стебла од нивни сознанија или од она што им го пренесувале претходните генерации;
- Во лабораторија и канцеларија е направено:
 - ✓ Утврдувањето на возраста, со броење и мерење на години од извртокот земен на терен со Преслеров сврдел;

Слика 1 Земање изврток од платановото стебло со Преслеров сврдел и утврдување на возраста со броење и мерење на годините од извртокот

- ✓ Консултирање на стручна и научна литература од областа на дендрологијата и заштитата на дрвјата;
- ✓ Консултирање на податоци за досегашни превземени мерки за заштита и санација на дрвата;
- ✓ Консултирање на податоци за досегашни искуства во санација и ревитализација на стари стебла;
- ✓ Консултација на закони, поврзани со прогласување на природна вредност и заштита на природна вредност;
- ✓ Консултирање на податоци од интернет.

1.2 Цел и законска основа на валоризацијата/ревалоризацијата

Министерството за животна средина и просторно планирање, во соработка со научните институции, експерти за геодиверзитет и биодиверзитет, како и невладини експертски организации, прави напори да изврши валоризација на природното наследство и да изготви нови акти за прогласување во согласност со одредбите на законот. Исто така се спроведуваат активности и за ревалоризација на природните вредности на заштитените подрачја, обврска дефинирана во член 187 од Законот за заштита на природата ("Службен весник на Република Македонија" бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16, 113/18 и "Службен весник на РСМ" бр. 151/21). Овие активности се реализираат со делумна финансиска поткрепа од Буџетот на Владата на РСМ (МЖСПП), но и од самите локални самоуправи на чија територија се наоѓа природното добро, како и од билатерални и меѓународни финансиски програми.

Според споменатиот закон, поради научни, естетски и други значења, но и поради културна, воспитно-образовна и туристичко-рекреативна функција, делови од природата се под посебна заштита на државата како природни реткости.

Како природни реткости можат да бидат прогласени одредени ретки, загрозуени и ендемични, растителни и животински видови, нивни делови и заедници, релјефни форми, геолошки профили, палеонтолошки и спелеолошки објекти.

Министерството за животна средина и просторно планирање во Актот за прогласување на природната реткост го пропишува начинот на заштита и управување на природната во согласност со Законот за заштита на природата.

Во согласност со членот 94 од наведениот Закон, предлози за прогласување на природна реткост можат да дадат органите на државната управа, советот на општината, советот на општината од градот Скопје и Советот на градот Скопје на чие подрачје се наоѓаат истите, како и други научни установи, други органи, организации, институции и здруженија на граѓани, физички и правни лица.

Согласно Законот за заштита на природата предлозите за прогласување на природни реткости треба да содржат основ за поднесување на предлогот, картографски приказ и Елаборат за валоризација или ревалоризација на природната реткост кој содржи опис на природната реткост, опис на вредноста на природната реткост за која се предлага заштита на природната реткост, како и предлог мерки за заштита и за унапредување на природната реткост.

Во согласност со член 92 став (3) од Законот за заштита на природата „природните реткости ги прогласува министерот кој раководи со органот на државната управа надлежен за вршење на работите од областа на заштитата на природата“. Со прогласувањето на природната реткост истата стекнува посебен статус на природно наследство.

Платановото стебло (*Platanus orientalis* L.) во центар Валандово, кое е предмет на овој Елаборат, не е прогласено за природна реткост во согласност со Законот за заштита на природните реткости.

Во согласност со важечкиот Закон за заштита на природата и извршената валоризација и утврдувањето на моменталната состојба (еколошки, морфолошки и фенолошки карактеристики), утврдената старост, степенот на загрозуеност, досегашните превземени мерки за заштита и унапредување како и значењето на ова стебло за локалната заедница, ќе се даде можност ова дрво да се стекне со статус на природна реткост.

Слика 2 *Platanus orientalis* L. – платан, во центар Валандово

Горенаведените аргументи одат во прилог на потребата од спроведување на постапката за валоризација на платановото стебло (*Platanus orientalis* L.) и негово прогласување како природна реткост.

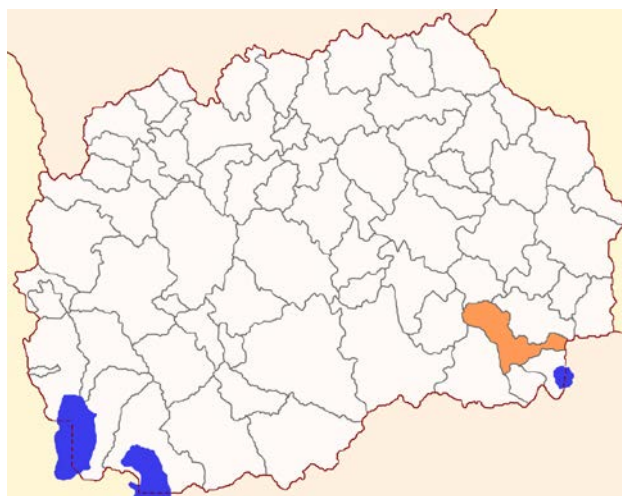
2 ОСНОВНИ ПОДАТОЦИ ЗА ПЛАТАНОВОТО СТЕБЛО (*Platanus orientalis* L.) ВО ЦЕНТАР ВАЛАНДОВО

2.1 Географска положба на природната реткост

Регион: Југоисточен

2.1.1 Макролокација

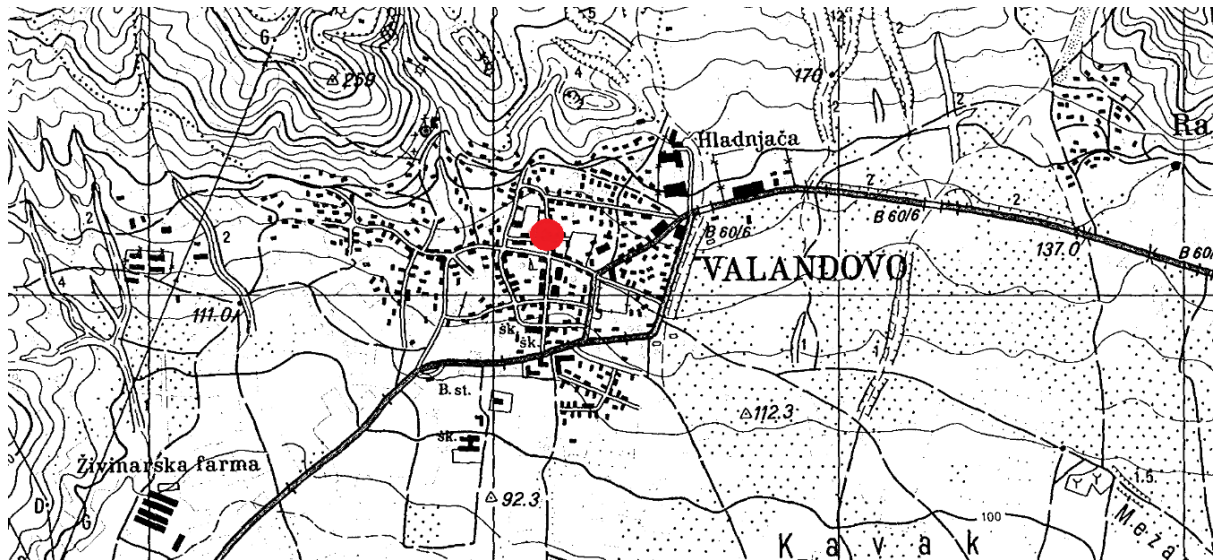
Платанот се наоѓа во центарот на градот Валандово, град во југоисточниот дел на Р.С. Македонија. Градот е административен центар на истоимената општина.

Слика 3 Географска положба на општина Валандово во рамките на Република Северна Македонија
На следната слика е дадена мапа на општина Валандово, со означена локација на градот Валандово каде што се наоѓа платановото стебло.

Слика 4 Местоположба на градот Валандово во општина Валандово

Слика 5 Топографска карта во размер 1:25000 со прикажана локација на платановото стебло во градот Валандово

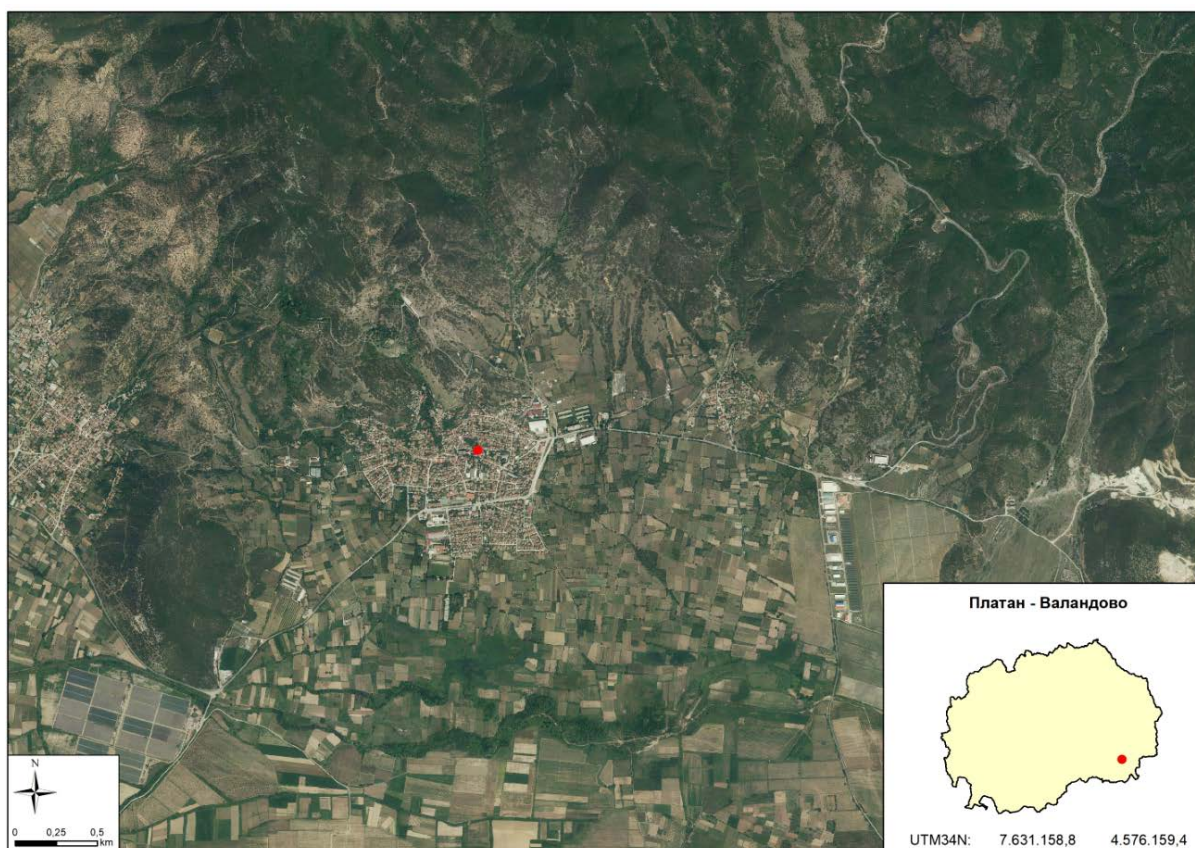
2.1.2 Микролокација

Платанот, кој е предмет на елаборирање, се наоѓа во центарот на градот Валандово, во урбана зона. Стеблото е опфатено со ниско шестоаголно парапетче високо 15 cm.

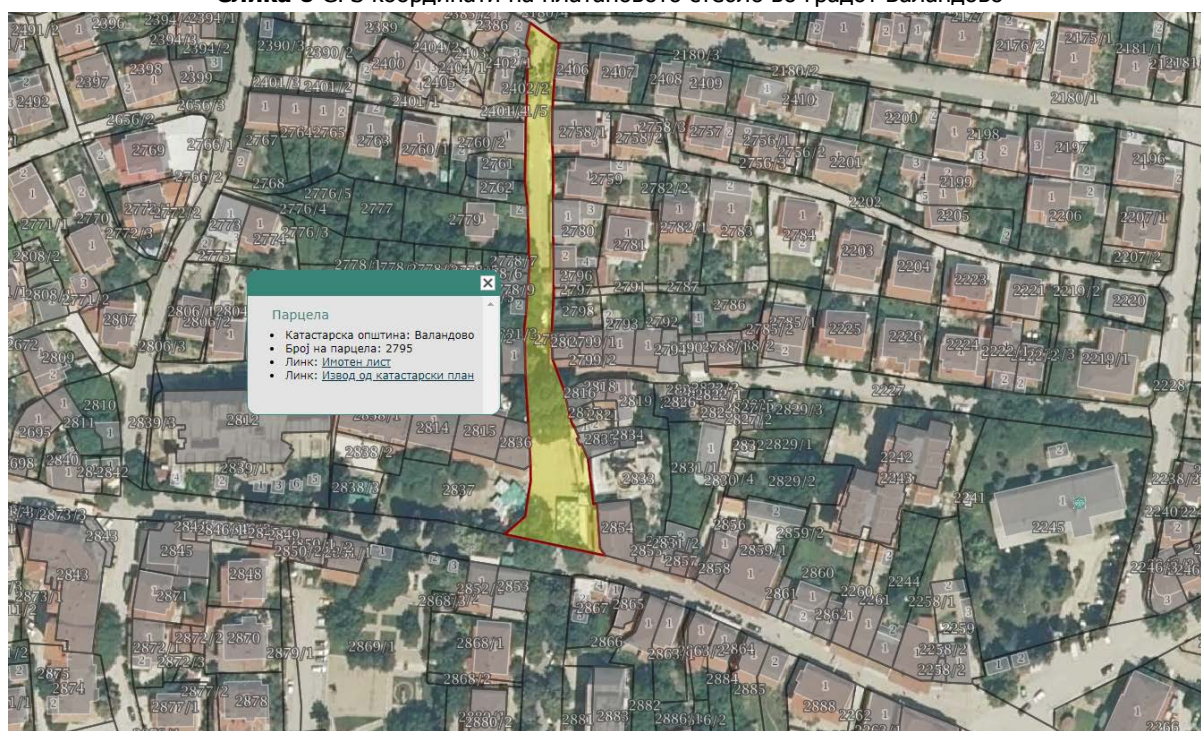
На 5 m од чинарот се наоѓа стара руинирана куќа, а во неговата неспоредна близина се наоѓаат и неколку кафулиња, стоматолошка ординација и црквата "Пресвета Богородица".

Местото каде расте ова дрво припаѓа на КО Валандово, КП бр. 2795 и истото ги има следниве координати:

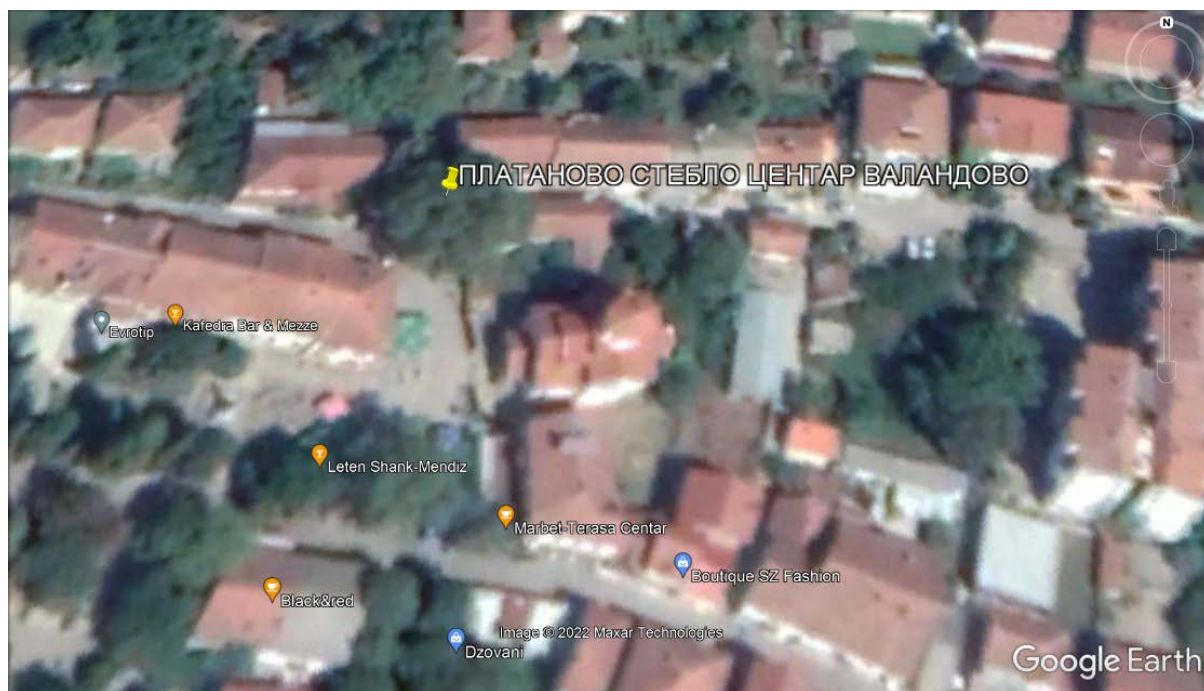
Координати на платанот	
N	E
41° 19.109'	22° 33.672'

Слика 6 GPS координати на платановото стебло во градот Валандово

Слика 7 Извод од катастарски план каде што се наоѓа платановото стебло-КО Валандово и КП бр. 2795

Слика 8 Сателитска снимка на потесното опкружување на платанот

Слика 9 Поглед на локацијата и опкружувањето на платановото стебло

3 ОПИС НА МОМЕНТАЛНАТА СОСТОЈБА НА ПЛАТАНОВОТО СТЕБЛО

Овој дел од Елаборатот се однесува на опис на моменталната состојба на платанот, неговите морфолошки и фенолошки карактеристики, кои се појдовна основа за оценување на вредноста и препорачување на мерки за ревитализација и санација.

3.1 Морфолошки карактеристики

Морфолошките карактеристики го опишуваат надворешниот изглед на стеблото и неговите димензии. Крошната на платанот е силно разгранета со пет главни и дебели гранки со дијаметар и до 0,7 m. Самото дрво е високо 21,0 m, деблото е високо 3,0 m, а висината на крошната е 18 m.

Формата на крошната е широко заоблена, полутопчеста. Обемот на крошната е 86,9 m, а ширината мерена кон:

- Север 12,5 m
- Исток 13,7 m
- Југ 10,9 m
- Запад 13,1 m

Слика 10 Хабитус на платановото стебло

Во основа кореновиот врат на деблото има обем од 7,0 m, дијаметар на коренов врат 2,2 m и радиус на коренов врат 1,1 m, обемот на градна височина е 5,5 m, дијаметар на градна височина 1,75 m и радиус на градна височина 0,87 m.

Слика 11 Крошна и дебло

Кората по деблото е со ситно испукани полигонални плочки 2-3 см.

Гранките се мазни до слабо лушпести со зелено-сива боја, маскирно прошарани.

Слика 12 Кора по деблото и гранките

3.2 Фенолошки карактеристики

Цветањето и плодносењето (фруктификација) е средно.

Слика 13 Цветење и пролистувањето на платанот

3.3 Проценета старост на платановото стебло

Официјални податоци за староста на ова платаново стебло не постојат.

За утврдување на староста (возраста) на платанот се користеше методата на вадење извртоци од деблото со Преслеров сврдел и броење на годовите, па оттука и староста на овој платан е приближно околу 647 години.

Табела 2 Утврдувањето на возраста, со броење и мерење на годови од извртокот земен на терен со Преслеров сврдел

Број на направени извртоци	1
Должина на изврток	8,6 cm
Број на годови на изврток	64
Утврдена старост според извртоци	647 години
Утврдена старост според месно население	/

4 ОПИС НА ВРЕДНОСТА НА ПРИРОДНАТА РЕТКОСТ

Како и останатите стари платани и овој се наоѓа во центарот на градот Валандово, во населено место. Во непосредна близина на платанот се наоѓаат објекти за живеење-куќи, неколку кафулиња, стоматолошка ординација и црквата "Пресвета Богородица". Во минатото, но и денес имал улога да претставува место каде се собирало локалното население, пред се од маалото, но и од останатите делови од градот и непосредната околина. Со својата импозантност пред се голема крошна и дебело дебло го привлекува вниманието на секој минувач. Истиот е заобиколен со ниско шестоаголно парапетче и во летните и жешки денови нуди добра и дебела ладовина. Во градот овој платан претставува локација за ориентирање и чекање, неговата големина, старост и добра зачуваност го прави да има голема не само природна вредност, туку и културно-историска.

Во Македонија, вообичаено било платаните да се засадуваат на одредени места каде има голема фреквенција на луѓе или пак тие места претставувале своевидно собиралиште на народот.

Платановите дрвја-чинари, најчесто се наоѓаат покрај верски објекти (цркви и џамии), на места каде се собирал народот, покрај чешми, сред село и често се посветувале на (или поврзувале со) починатите или на некој значаен човек. Заради староста која ја достигнуваат, платановите дрвја се поврзуваат со фамилијарните корени/фамилијарните стебла. Тоа се вековни дрвја, односно достигнуваат старост од неколку стотици години. Со своите разгранети крошни нудат прекрасни сенки, па затоа околу нив се собирал народот, а често се развивале и угостителски активности. Платановите дрвја најчесто се наоѓаат покрај вода, па народот ги поврзувал со митови за самовилите.

Со цел да се добијат повеќе информации во врска со значењето на овие дрва, од страна на Друштвото за еколошки консалтинг „ДЕКОНС-ЕМА“ ДООЕЛ, Скопје, беше спроведена анкета за платанот, со која се собираа информации од локалните жители на градот Валандово.

Според собраните информации и податоци на 13.12.2021 година, може да се заклучи дека луѓето го препознаваат ова дрво како природна атракција, место кое нуди сенка за краток одмор и социјализација на луѓето, но и како природен објект кој укажува на многу вековната историја на градот Валандово.

Локалното население смета дека е важно одржувањето на просторот околу старото дрво и неговата заштита бидејќи староста на дрвото ја потврдува долгата историја на градот Валандово и традицијата на луѓето кои некогаш живееле во градот да садат дрвја по повод некој настан како и поради тоа што на овој начин ќе се интензивира неговата атрактивност како објект за посета и фотографирање од страна на туристите кои доаѓаат во градот.

5 ОЦЕНА НА СОСТОЈБАТА-ЗАГРОЗЕНОСТ НА ПРИРОДНАТА РЕТКОСТ

Има ретка појава на суви гранки. По деблото и гранките нема појава на ситни карпофори (габи), и не е забележена појава на платанов молец (алохтон инсект) кој во последниве години прави големи штети (некроза на листовите) по платановите стебла во некои делови на Македонија.

Нема други позначајни оштетувања од абиотски и биотски фактори.

Поради фактот што ова дрво се наоѓа во центарот на градот, истото е подложено на повеќе влијанија на урбанизација. Деблото е опфатено со метална стега на кое се прикачени рефлектори. Под самото стебло се поставени контејнери за отпад, па целиот простор околу дрвото изгледа несреден.

Слика 14 Метална стега околу самото дебло и закачени рефлектори, контејнери за отпад покрај самото стебло и суви и искршени гранки

6 МЕРКИ ЗА ЗАШТИТА И УНАПРЕДУВАЊЕ

6.1 Досегашни преземени мерки за заштита

Досегашни мерки за санација и ревитализација нема. Има пресечено две гранки и околу стеблото е направено шестоаголно парапетче високо 15 cm. На 5 m од платанот се наоѓа стара и руинирана куќа.

Целиот простор околу дрвото изгледа дека урбанистички не е добро среден.

Слика 15 Шестоаголен парапет околу само дрво и стара куќа во близина на стеблото

6.2 Предлог-мерки за заштита и унапредување

Заради идно соодветно одржување и заштита на платановото стебло, на кој во моментот се забележуваат одредени недостатоци, се предлага:

- Целосно и правилно отстранување на сувите гранки во крошната на дрвото;
- Пресеците на гранките правилно да се изведат и соодветно третираат да не се оштети централната дрвесина на деблото;
- Спроведување превентивни мерки со зимско третирање, редовни фитосанитарни контроли од стручни лица;
- Може да се врши и повремено ѓубрење како на коренот, така и фолијарно прихранување се со цел физиолошки да се зајакне целото стебло;
- Редовно следење и навремено превентивно да се реагира ако дојде до дисбаланс на развојот на крошната за да не настанат механички оштетувања;
- Во текот на вегетацијата по потреба да се наводнува.

Заради заштита и зачувување на платановото стебло забрането е да се извршуваат следните активности:

- Палење оган во близина на стеблото или негово опожарување

- Сечење и кршење гранки
- Оштетување на дрвесината на стеблото
- Поставување табли и други материјали на стеблото и во неговата блиска околина
- Расфрлање отпад и шут во близина на стеблото и
- Други активности со кои може да се предизвика промена на визуелен изглед на стеблото, како и загрозување на неговиот биолошки опстанок.

Дозволени активности:

- Спроведување континуиран мониторинг на здравствената состојба на платановото стебло,
- Преземање на континуирани конзерваторски мерки во соработка со експерти
- Промовирање на заштита и зачувување на платановото стебло.

Се препорачува покренување на иницијатива од страна на Општината Валандово за зајакнување на јавната свест кај луѓето, што би се одвивало преку јавните медиуми, потоа преку вклучување на темите за значењето на платановото стебло за градот Валандово во јавните манифестации кои се одржуваат во градот, организирани дебати, трибини и едукативни работилници во основните и средните училишта, кои ќе бидат посветени на платанот и неговото значење како карактеристично обележје на градот Валандово, но и како природна реткост итн. Притоа, можат да се користат примери на добри практики од други земји, каде одамна постојат дрвја со значајни хабитуелни карактеристики и кои имаат заштитен статус.

Табела 3 Табеларен приказ на мерките за заштита и унапредување

Ред. бр.	Опис на мерката	Цел на мерката	Временски распоред на реализација
I АКТИВНОСТИ ЗА ОДРЖУВАЊЕ			
1.	Отстранување на сувите гранки и правилно изведување на пресеците на гранките и нивно соодветно третирање	Одржување на формата на крошната Спречување на оштетување на централната дрвесина на деблото	Континуирано
2.	Соодветно третирање на претходно направените оштетувања од нестручно сечење и санирање на гранките	Спречување на ширење на деструктивните процеси во дрвото	Во најбрз можен рок
3.	Зимско третирање на дрвото	Спречување на појава на паразити и болести	Континуирано, пред настапување на зимата
4.	Редовни фитосанитарни контроли од стручни лица	Следење на општиот здравствен статус на дрвото	Континуирано
5.	Повремено ѓубрење како на корењата, така и фолијарно прихранување	Зајакнување на стеблото	Континуирано
6.	Во текот на вегетацијата по потреба да се наводнува.	Правилно управување со стеблото	Континуирано
II АКТИВНОСТИ ЗА ЗАЈАКНУВАЊЕ НА ЈАВНАТА СВЕСТ ВО ОДНОС НА ЗНАЧЕЊЕТО НА ПЛАТАНОТ			
7.	Покренување на иницијатива за зајакнување на јавната свест кај луѓето, што би се одвивало преку јавните медиуми, јавните манифестации кои се одржуваат во општината Валандово и градот Валандово, организирани дебати и трибини во основните и средните училишта за значењето на платанот за градот Валандово и како споменик на природата	Заштита на платанот преку зајакнување на свесноста кај луѓето за неговото значење	Континуирано, според динамика одредена од Општина Валандово.

7 ДОДЕЛУВАЊЕ НА ПРАВОТО ЗА УПРАВУВАЊЕ

Тргувајќи од фактот дека платанот се наоѓа во градот Валандово, кој пак според територијалната поделба на единиците на локалната самоуправа во Република Северна Македонија припаѓа на општината Валандово, како најрелевантен субјект на кој ќе се додели правото на управување со природната реткост „Платаново стебло – центар Валандово“, се препорачува да биде Општина Валандово.

Тоа е во согласност со начелото за супсидијарност од Законот за животна средина, со што општината има право и должност на своето подрачје да ги преземе сите мерки и активности за заштита и унапредување на животната средина.

8 ЗАКЛУЧОК

Здравствената состојба на платанот е релативно добра, не се забележуваат оштетувања на деблото и гранките.

По деблото нема појава на ситни карпофори (габи) кои се појавуваат како резултат на деструкција на мртва кора по деблото, исто така не е забележена појава на платанов молец.

Поради фактот што ова дрво се наоѓа во центарот на градот, истото било и е подложено на повеќе влијанија на урбанизација. Деблото е опфатено со метална стега на кое се прикачени рефлектори. Под самото стебло се поставени контејнери за отпад, па целиот простор околу дрвото изгледа несреден.

Покрај староста на платановото стебло, неговиот хабитус, естетската функција во просторот, овој платан има и културно-историско значење за градот Валандово.

Заради ова, а во согласност со Законот за заштита на природата, се препорачува платановото стебло (*Platanus orientalis L.*) лоциран во центарот на градот Валандово да биде заштитено како природна реткост. Како најрелевантен субјект на кој ќе се додели правото на управување со природната реткост „Платаново стебло-центар Валандово, се препорачува да биде Општина Валандово.

Општина Валандово, како како субјект за управување со платановото стебло во градот Валандово, во соработка со научни институции и експерти и во согласност со мерките за заштита и унапредување предложени во овој Елаборат, ќе се задолжи да изврши санација и ревитализација на стеблото, што ќе придонесе за негово понатамошно опстојување.

9 КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА И ПРАВНА РАМКА

- К. Мицевски (1993): Флора на Република Македонија Том I, св.2
- Х. Ем (1967) Преглед на дендрофлората во Македонија, спонтани и супспонтани видови.
- С. Џеков (1985) Дендрологија
- Jean-Denis Godet (2000) Drvece I grmlje
- С. J. Humphries, J. R. Press, D. A. Sutton (2004) The Hamlynn guide to trees of Britain and Europe
- Закон за заштита на природата ("Службен весник на Република Македонија" бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11,148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16, 113/18 и "Службен весник на РСМ" бр. 151/21).
- Закон за заштита на природните реткости (Службен весник на РМ бр.41/73)
- Закон за животната средина („Сл. весник на Република Македонија“ бр. 53/05, 81/05, 24/07, 159/08, 83/09, 48/10, 124/10, 51/11, 123/12, 93/13, 187/13, 42/12, 44/15, 129/15, 192/15, 39/16, 28/18, 65/18, 99/18 и 89/22);
- Просторен План на Република Македонија ("Службен весник на РМ" бр.39/04)
- Секторската студија за заштита на природното наследство (1999): Министерство за животна средина
- Националната стратегија за заштита на природата со Акционен План (2017-2027). МЖСПП, 2018)
- Националната стратегија за биолошка разновидност за период (2018-2023). (МЖСПП, 2018)